

บทที่ 1

บทนำ

สภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา การปกครองระบบประชาธิปไตยของไทยก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาไป เท่าที่ควรหรือ เป็นไปตามที่ทุกฝ่ายคาดหวังไว้ กล่าวคือ ตลอดเวลาเกือบหกทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากการเลือกตั้งซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในความรู้สึของคนไทยแล้วก็ยังมี การรัฐประหาร และการกบฏ เข้าแทรกแซงอยู่เสมอ จนทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยไม่ก้าวหน้า

สาเหตุของความไม่ก้าวหน้าของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยดังกล่าวมีอยู่มากมายหลายประเด็น เช่น ประชาชนขาดพื้นฐานความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จนทำให้เกิดสภาพความเมินห่างการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับเลือกตั้งให้ทำหน้าที่ ส.ส. ส่วนใหญ่ไม่มีลักษณะของการเป็นตัวแทนที่แท้จริงของประชาชน แต่กลับมีวัตถุประสงค์มุ่งหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือพวกพ้องมากกว่าที่จะรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่พรรคการเมืองไม่ทำหน้าที่ของคนในการเชื่อมโยงกลุ่มผลประโยชน์และประชาชนเข้าด้วยกัน นอกจากนี้มีการแทรกแซงของสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ เช่น สถาบันทหาร เป็นต้น ทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยมีการพัฒนาไปอย่างเชื่องช้า

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ความอ่อนแอของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น มีสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความอ่อนแอของพรรคการเมือง พรรคการเมืองไทย เป็นกลุ่มที่มุ่งรักษาผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลภายในพรรคมากกว่าที่จะเป็นศูนย์รวมของบุคคลและกลุ่มบุคคลจากสาขาอาชีพต่างๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์รักษาผลประโยชน์สาธารณะโดยร่วมกัน เสนอนโยบายในการแก้ไขปัญหายของประเทศชาติตามนโยบายความหมายของพรรคการเมือง ทั้งนี้เพราะการเมืองไทยมีกำเนิดขึ้นมาโดยไม่มีรากฐานการสนับสนุนจากประชาชนโดยตรง แต่เกิด

จากกลุ่มบุคคลที่มีความสนิสนมกัน มีความใกล้ชิด เป็นเครือญาติตลอดจนกลุ่มบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมาร่วมกัน ทำให้พรรคการเมืองไทยขาดพลังมวลชนที่จะประสานแนวความคิดและอุดมการณ์ร่วมกัน ภายในพรรคการเมืองมีการแบ่งเป็นกลุ่ม เป็นพวกตามผลประโยชน์ที่แต่ละกลุ่มสมาชิก¹ ในพรรคมีส่วนร่วม สมาชิกพรรคการเมืองขาดระเบียบวินัย มีการฝ่าฝืนมติพรรค โยกย้ายเปลี่ยนแปลงการสังกัดพรรคอยู่เสมอ ตลอดจนการที่พรรคการเมืองทุกพรรคในประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ใหญ่ๆ เพียงประการเดียวคือ การมุ่งให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งในสังกัดของพรรคได้รับเลือกตั้ง เข้ามาให้ได้มากที่สุด จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลหรือเข้าร่วมรัฐบาลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางการเมืองต่อไป

โดยเหตุที่ว่าพรรคการเมืองมีบทบาทสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปบนทางที่ดีขึ้น หรือเลวลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม² และการเมืองได้ และไม่ว่าพรรคใดจะได้รับเสียงข้างมากจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ ย่อมจะต้องดำเนินการบริหารประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา ส่วนพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างน้อยก็ย่อมต้องเป็นพรรคฝ่ายค้านที่จะต้องปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน โดยพยายามขจัดอ่อนแอและข้อบกพร่องต่างๆ ในการบริหารงานของรัฐบาล พรรคการเมืองที่ได้ก่อตั้งขึ้นมาและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองจึงต้องมีการพัฒนาการเสมอ เพื่อให้ทันกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา พรรคการเมืองที่สามารถปรับตัวเองได้ดีก็จะอยู่รอดและเข้มแข็งขึ้นเสมอ ส่วนพรรคการเมืองที่อ่อนแอไม่สามารถปรับตัวเองได้ดีพอ ก็ต้องสลายไปตามกาลเวลา ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อไปได้

ในประเทศไทยนั้น "คณะราษฎร" ซึ่งเป็นคณะผู้ก่อการปฏิวัติการปกครองของประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้นนับว่าเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกของไทย เพราะเป็นการ

¹ ปรีชา หงษ์ไกรเจ็ด, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 90.

² จุฑา สุภาพ (บรรณาธิการ), การเมืองและการปกครองไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2531), หน้า 187.

รวมตัวกันของคณะนายทหาร พลเรือน และตำรวจ ซึ่งในการดำเนินการทางการเมืองนั้น มีวัตถุประสงค์และลักษณะในความหมายของพรรคการเมือง กล่าวคือ เป็นการรวมตัวกันจากบุคคลหลายสาขาอาชีพดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน และบุคคลสำคัญ ในคณะราษฎรได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ ทางการเมือง ร่วมจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศด้วย แต่อย่างไรก็ตาม "คณะราษฎร" ไม่ใช่พรรคการเมืองพรรคแรกที่ก่อตั้งโดยมีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองรองรับ เพราะ พระราชบัญญัติพรรคการเมืองมีขึ้น เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2489 แม้ว่าจะไม่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง หรือเกิดการรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองก็ตาม แต่ก็มีการรวมกลุ่มกันของคนไทยในลักษณะของพรรคการเมืองต่อเนื่องมาตลอด

จากกลุ่ม "คณะราษฎร" พรรคการเมืองไทยก็ถือกำเนิดขึ้นเป็นจำนวนมากตามโอกาสและสถานการณ์ต่างๆ และตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ซึ่งอาจแบ่งความเป็นมาของการพัฒนาพรรคการเมืองไทยออกได้ เป็น 7 ระยะ ดังต่อไปนี้คือ ³

1. ระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475
2. ระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 (พ.ศ.2475-2489)
3. ระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2489-2498)
4. ระยะที่ใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 (พ.ศ.2498-2501)
5. ระยะที่ใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 (พ.ศ.2511-2514)
6. ระยะที่ใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 (พ.ศ.2517-2519)
7. ระยะที่ใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 (พ.ศ.2524-ปัจจุบัน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, อึ้งฉั่ว เิงอรธต์ (1) หน้า 59-76, อวยชัย ชะบา, "พรรคการเมือง", ในสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : บำบัดการพิมพ์, 2527), หน้า 680-688, วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชบัณฑิตย์, พรรคการเมืองและกลุ่มขอประโยชน์, (กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2527), หน้า 243-267, บรรณิณี เศรษฐบุตร, "พรรคการเมืองกับการพัฒนาทางการเมืองไทย", ในปัญหาพัฒนาการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด, 2528), หน้า 381-386 และ เสริมศักดิ์ หงษ์พานิช, การรับสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519, หน้า 92-113.

จากช่วงระยะเวลาดังกล่าวข้างต้น มีการรวมตัวกันก่อตั้งพรรคการเมืองไทยขึ้น เป็นจำนวนมากโดยกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์และความคิดเห็นตรงกัน กลุ่มนักวิชาการหรือผู้มีชื่อเสียง กลุ่มของนักการเมืองเก่า กลุ่มนักธุรกิจที่ร่ำรวย รวมตัวกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองกลุ่มบุคคลที่อยากลงเสียงโศกทางการเมือง และรวมทั้งพวกแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองด้วย⁴ แต่โดยทั่วไปแล้ว การก่อตั้งพรรคการเมืองของไทยมักเกิดจากนักการเมืองเก่าแยกตัวออกจากพรรคเดิม แล้วรวมตัวกันก่อตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้น เช่น พรรคกิจสังคม เกิดจากการที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แยกตัวออกจากพรรคประชาธิปัตย์ พร้อมๆ กับสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ บางคน พรรคประชากรไทยก็เกิดจากการที่ นายสมัคร สุนทรเวช นายพิภพ อสีติรัตน์ และสมาชิกพรรคบางคนแยกตัวออกจากพรรคประชาธิปัตย์ แล้วมาร่วมตัวกัน เนื่องจากเกิดการขัดแย้งกับสมาชิกพรรคด้วยกันในประเด็นเกี่ยวกับ ตำแหน่งและการดำเนินนโยบายพรรคในช่วงปี 2519 ที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาล เหล่านี้เป็นต้น นอกจากนี้พรรคการเมืองไทยก็อาจเป็นพรรคที่เกิดจากบุคคลชั้นนำทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ แล้วมารวมตัวกัน เช่น พรรคชาติไทย ซึ่งเกิดจากผู้ก่อตั้งพรรค 3 ท่านคือ พลตรีศิริ สิริโยธิน พลตรีประมาณ อติเรกสาร พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองไทยมักเริ่มจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง กล่าวคือ การเริ่มก่อตัวจากตัวผู้ก่อตั้งหรือผู้นำพรรคก่อน แล้วจึงขยายออกไปสู่บุคคลภายนอก ลักษณะการเริ่มก่อตั้งดังกล่าวนี้ทำให้พรรคการเมืองไทยมีการแตกแยกเป็นฝักฝ่าย (Faction) และการรวมตัวเป็นไปอย่างหลวมๆ เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใดก็จะเกิดกรณีการแยกพรรคแยกกลุ่มอดีต ส.ส. บางพรรคถึงกับย้ายพรรคที่สังกัดไปเลย กรณีเช่นนี้ทำให้พรรคการเมืองไทยไม่ขยายตัวออกไป เช่นพรรคการเมืองบางพรรคมีที่ท่าว่าจะเติบโตเป็นพรรคใหญ่ที่เข้มแข็งกลับมี ส.ส. ในสังกัดลดลงในการเลือกตั้งครั้งต่อมา เพราะมีการแยกกลุ่มออกไปตั้งพรรคใหม่ เป็นต้น เช่น กรณีพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งได้รับเลือกตั้งถึง 100 คน ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27

⁴ โปรดดูรายละเอียดใน ร.ศ.อ. วิรัตน์ แก้วกล้า, "พรรคการเมืองกับการสร้างผู้นำทางการเมือง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาโท สาขาวิชาสังคมวิทยา, 2524), หน้า 54-55.

กรกฎาคม 2529 จนได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล แต่เมื่อมาถึงการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ วันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ส.ส. ในสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้รับเลือกตั้ง เข้ามามีจำนวนลดลง เหลือเพียง 48 คน เพราะกลุ่มหนึ่งในพรรคแยกตัวออกไปตั้งเป็นพรรคประชาชน เป็นต้น

จากสภาพการณ์ของพรรคการเมืองไทยดังกล่าวนี้ ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองไทย พรรคหนึ่งคือ พรรคชาติไทย กลับมีปรากฏการณ์ที่สวนทางกับพรรคการเมืองอื่นๆ กล่าวคือ เป็นพรรคการเมืองที่ไม่มีสมาชิกพรรคแตกแยกออกไปตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ และเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อใดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคก็ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเป็นพรรคการเมืองที่ได้เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลถึง 5 ครั้ง และเป็นพรรคฝ่ายค้านเพียงครั้งเดียวเท่านั้นนับตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 จนถึงครั้งหลังสุดคือวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ดังแผนภูมิที่ 1

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

26 มกราคม 2518	กทม. 2 ภาคใต้ 3 ภาคเหนือ 3 ภาคกลาง 9 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11	28
4 เมษายน 2519	ภาคใต้ 2 ภาคเหนือ 11 ภาคกลาง 16 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 27	56
22 เมษายน 2522	ภาคกลาง 11 ภาคเหนือ 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 16	38
18 เมษายน 2526	ภาคใต้ 1 ภาคเหนือ 12 ภาคกลาง 29 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 31	73
27 กรกฎาคม 2529	กทม. 1 ภาคเหนือ 11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 ภาคกลาง 32	63
24 กรกฎาคม 2531	ภาคใต้ 3 ภาคเหนือ 14 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 31 ภาคกลาง 39	87

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งของพรรคชาติไทยระหว่างปี พ.ศ.2518-2531

ครั้งที่	จำนวนผู้สมัคร ของพรรค	จำนวนที่ได้รับ การเลือกตั้ง	ภาค - ที่ได้รับการ เลือกตั้งมากที่สุด	บทบาทในรัฐสภา	ผู้นำพรรค	หมายเหตุ	
10	26 มกราคม 2518	210 คน	28 คน	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 11 ที่นั่ง	เข้าร่วมรัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	พล.ต.ประมาท อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค	พลตรีศิริ ศิริโยธิน เป็นรอง หัวหน้าพรรค
11	4 เมษายน 2519		56 คน	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 27 ที่นั่ง	เข้าร่วมรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	พล.ต.ประมาท อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค	
12	22 เมษายน 2522	115 คน	38 คน	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 16 ที่นั่ง	เข้าร่วมรัฐบาลของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	พล.ต.ประมาท อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค	
13	18 เมษายน 2526	118	73 คน	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ค่อนามิ ส.ส. อิสระสมัครเข้า มาอีกรวมเป็น 108 คน	เป็นพรรคฝ่ายค้านรัฐบาล ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์	พล.ต.ประมาท อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค และ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นเลขาธิการพรรค	
14	27 กรกฎาคม 2529	253	63 คน	ภาคกลาง จำนวน 32 ที่นั่ง	เข้าร่วมรัฐบาลของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้าพรรค และ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นเลขาธิการพรรค	พลตรีประมาท อติเรกสาร เป็นประธาน ที่ปรึกษาพรรค
15	24 กรกฎาคม 2531	257 คน	87 คน	ภาคกลาง จำนวน 39 ที่นั่ง	เป็นแกนจัดตั้งรัฐบาล โดยมี พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี	พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้าพรรค และ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นเลขาธิการพรรค	"

พรรคชาติไทยจึงนับว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีความสำคัญในทางการเมืองในรอบ ประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน ที่ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องมาถึง 14 ปี แล้ว บทบาทและพฤติกรรมต่างๆ ของพรรคชาติไทยมีผลกระทบต่อการเมืองไทยมาก สมควรที่จะ ได้มีการศึกษาถึงการก่อตั้ง การดำเนินงาน และพัฒนาการของพรรค

การศึกษานี้จึงสนใจที่จะศึกษาพรรคชาติไทย ในประเด็นที่เกี่ยวกับการก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรค โดยพิจารณาจากเงื่อนไขทางระบบคตินิยม และความเชื่อของสังคมไทย เงื่อนไขทางผลประโยชน์และอำนาจ และเงื่อนไขทางสภาวะแวดล้อมทางการเมือง ประกอบกับ แนวความคิดการสร้างสรรสถาบันทางการเมือง Samuel P. Huntington (ใน Political Order in Changing Society, New Haven : Yale University Press, 1969) ใน ด้านความสามารถที่จะปรับตัวเอง อันได้แก่ การพิจารณาอายุพรรคการเมือง อายุของผู้นำพรรค ในรุ่นหนึ่งๆ อายุของนโยบายพรรค ในด้านความสลบซับซ้อนของการจัดองค์กร ในด้านความมีอิสระ และในด้านความเป็นปีกแผ่นของพรรค โดยจะเริ่มศึกษาตั้งแต่การ เริ่มก่อตั้งพรรคชาติไทย เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2517 จนถึง การเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 และการเป็น รัฐบาลบริหารประเทศถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2532 การศึกษานี้จะมุ่ง เน้นถึงความขัดแย้ง การปรับตัว ความมีเอกภาพ ในการผสมผสานประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกภายในพรรคชาติไทย ซึ่งส่งผลต่อ ความสำเร็จของพรรคในการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองและบริหารประเทศ ในปี 2531 ซึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของพรรคชาติไทยว่ามีลักษณะและรูปแบบอย่างไร จึงสามารถ เจริญเติบโต ก้าวหน้าทัดเทียม หรืออาจจะมากกว่าพรรคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งก่อตั้งมาก่อนพรรคชาติไทยเกือบ 30 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. 2489

โดยสรุปแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจศึกษาแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

ประการที่หนึ่ง การก่อตัวหรือกำเนิดของพรรคชาติไทย อาจจะกล่าวได้ว่าพรรคชาติไทย มีกำเนิดมาในยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน คือ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ลักษณะเด่นของ พรรคชาติไทยคือ เป็นพรรคที่มาจากความร่วมมือกันของนักการเมืองชอยราชครู คือ กลุ่มนายพล นอกราชการที่มีผลประโยชน์ในการประกอบการธุรกิจที่มหาศาล คือ พลตรีประมาณ อติเรกสาร (ยศในขณะนั้น), พลตรีศิริ สิริโยธิน และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) และ

กลุ่มนักธุรกิจในยุคแรกคือ นางนงนุช ตันลีจจา นอกจากนี้สายสัมพันธ์ในสมาชิกพรรคชาติไทย เป็นไปทั้งแบบระบบครอบครัวและเครือญาติคือ พลตรีประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรค มี ภรรยาคือ คุณหญิงเจริญ อติเรกสาร ซึ่งเป็นพี่สาวของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ นางอุดมลักษณ์ ศรียานนท์ ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคก็เป็นภรรยาของ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ นอกจากนี้ ก็มี เครือญาติ เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกพรรคด้วย เช่น นายกร ทัพพะรังสี ซึ่งเป็นหลานของ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ นายปองพล อติเรกสาร ลูกชายของ พลตรีประมาณ อติเรกสาร นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ บุตรของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งแม้จะไม่มีบทบาทเป็นที่เปิดเผยนัก แต่ก็อยู่เบื้องหลังสนับสนุนพรรคอยู่ความสัมพันธ์ในพรรคชาติไทยจึงเป็นแบบครอบครัว เครือญาติ และความเป็นเพื่อนเก่าแก่สมัยเป็นทหาร และ/หรือ เป็นผู้ร่วมลงทุนในกลุ่มผลประโยชน์เดียวกัน

พรรคชาติไทยได้ชื่อว่าเป็นพรรคขวาจัด ในยุค พลตรีประมาณ อติเรกสาร เป็น หัวหน้าพรรคประมาณ 12 ปี ใช้นโยบาย "ขวาพิฆาตซ้าย" จนถึงมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรค เป็น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อ 14 มิถุนายน 2529 จากการทำพรรคชาติไทยภายใต้การนำ ของ พลตรีประมาณ อติเรกสาร พลาดโอกาสที่จะเป็นพรรคร่วมรัฐบาลในรัฐบาลเปรม 4

ประการที่สอง ในด้านพัฒนาการของพรรคชาติไทย พรรคชาติไทยมีการเจริญเติบโต รวดเร็วมาก จะเห็นได้ว่า จากข้อมูล (ในแผนภูมิที่ 1 และตารางที่ 1) ที่ได้กล่าวไปแล้วเกี่ยวกับ จำนวนสมาชิกพรรคชาติไทยที่ได้รับเลือกเข้ามานั้น มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้บทบาทของ พรรคชาติไทยเพิ่มมากขึ้นไปด้วย โดยการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล นับตั้งแต่การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 จะมียกเว้นเพียงครั้งเดียวในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (เปรม 4) ปี 2526 เท่านั้น นอกจากนี้พรรคชาติไทยไม่เคยมีปัญหาความขัดแย้ง หรือความแตกแยกภายใน พรรคกันอย่างเด่นชัด

ประการที่สาม ในด้านพฤติกรรมและอาชีพของบุคคลที่มารวมกันในพรรคชาติไทย ปรากฏว่าสมาชิกพรรคที่เป็นนักธุรกิจที่มีผลประโยชน์ทางการค้าเป็นจำนวนเงินมหาศาล ซึ่งเห็น ได้ชัดกว่าพรรคการเมืองอื่นๆ นับตั้งแต่หัวหน้าพรรคลงมาจนถึงกรรมการอำนวยการพรรคทุกคนจึงมี ผู้ขนานนามพรรคชาติไทยว่า "พรรคธุรกิจการเมือง" เนื่องจากมีความพร้อมทางการเงิน มากกว่าพรรคอื่นฯ ดังนั้นเมื่อพรรคชาติไทยมีสมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. มากที่สุด ใน

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 และสามารถเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลผสม 6 พรรค อันประกอบด้วย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคราชฎร พรรคมวลชน พรรคสหประชาชาติปไตย จึงน่าจะศึกษาและวิเคราะห์ว่า มีปัจจัยหรือเงื่อนไขอะไรบ้างที่มีผลกระทบต่อ การก่อตั้งของ พรรคชาติไทย การคงอยู่และการพัฒนาของพรรค

อย่างไรก็ตาม พรรคชาติไทยก็เช่นเดียวกับพรรคการเมืองอื่นๆ ซึ่งอยู่ในสภาพ แวดล้อมทางการเมืองเดียวกัน กล่าวคือ พรรคชาติไทยก็ประสบกับปัญหาทั้งภายในและภายนอก พรรคมากมาย โดยสามารถสรุปปัญหาสำคัญดังกล่าวได้ดังนี้ คือ

ประการแรก พรรคชาติไทยเริ่มก่อตั้งโดยนักการเมืองรุ่นเก่า และเป็นนายพลทหาร นอกราชการ ซึ่งมีผลประโยชน์ในทางธุรกิจ อุตสาหกรรม จำนวนมาก การจัดองค์กรของพรรค จึงยังมีลักษณะของการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง คือบรรดาผู้นำพรรคเพียงไม่กี่คนมีอำนาจสูงสุด ครอบงำการตัดสินใจภายในพรรค พรรคชาติไทยจึงไม่เป็นองค์กรที่ประชาชนทั่วไป เข้ามามีส่วนร่วม อย่างแท้จริงตามลักษณะพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ลักษณะโครงสร้างดังกล่าวนี้ จึง ทำให้พรรคชาติไทยมีปัญหาสำคัญในการพัฒนาไปสู่การเป็นพรรคมวลชน (Mass party) ที่สามารถ ระดมประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมจำนวนมาก

ประการที่สอง ในระยะที่พรรคชาติไทยก่อตั้งและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อเนื่อง มานั้น สภาพการณ์ทางการเมืองโดยทั่วไป อยู่ในภาวะผันผวนอย่างยิ่ง กล่าวคือหลัง เหตุการณ์ 14-16 ตุลาคม 2516 แล้ว ก็เกิดกระแส "ฝ่ายซ้าย" คือ สังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ กระจาย ออกไปรุนแรงมากในสังคม จนนำไปสู่การรัฐประหาร 2 ครั้ง โดยคณะทหาร คือในปี 2519 และปี 2520 เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้พรรคการเมืองโดยทั่วไปอ่อนแอ ไม่มีอำนาจในทาง การเมือง เมื่อเทียบกับสถาบันทหารและระบบราชการ ที่สำคัญคือพรรคการเมืองขาดพัฒนาการ ที่ต่อเนื่อง ไม่สามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมพรรคชาติไทยก็นับว่าเป็นพรรคหนึ่ง ซึ่งประสบกับปัญหาต่างๆ ดังกล่าว

สมมติฐานในการศึกษา

"ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรคชาติไทย คือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย (ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ) และผลประโยชน์ที่มีร่วมกันในพรรค ตลอดจนบทบาทของพรรค และสภาพแวดล้อมทางการเมือง"

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาและวิเคราะห์ถึงลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในสังคมไทยที่มีบทบาทต่อการก่อตั้งพรรคการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคชาติไทย
2. ศึกษาโครงสร้างพรรคชาติไทย แนวนโยบาย ยุทธวิธี ในการต่อสู้ทางการเมือง
3. เพื่อศึกษาบทบาทของพรรคชาติไทยในกระบวนการทางการเมืองของไทย
4. เพื่อพิสูจน์สมมติฐานว่า

"ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการของพรรคชาติไทย คือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย (ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ) และผลประโยชน์ที่มีร่วมกันในพรรค ตลอดจนบทบาทของพรรค และสภาพแวดล้อมทางการเมือง"

วิธีการและขอบเขตของการศึกษา

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้จะเป็นการศึกษาในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive and analytical method) ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเป็นไปในรูปของการศึกษาในเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ มาวิเคราะห์ร่วมกัน

ส่วนหนึ่งของการศึกษาจะ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยเป็นการสัมภาษณ์ (informal interview) ประกอบกับการเก็บข้อมูลการประชุม และ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพรรคชาติไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปอีกครั้งหนึ่ง

ประชากรตัวอย่าง

บุคคลที่จะทำการสัมภาษณ์นั้น ได้แก่สมาชิกพรรคชาติไทย

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องนี้ มีขอบเขตประเด็นสำคัญแยกได้เป็น 2 ประเด็นคือ

1. ขอบเขตเกี่ยวกับระยะเวลา
2. ความหมายของศัพท์

ขอบเขตเกี่ยวกับระยะเวลา

1. การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาและวิเคราะห์พรรคชาติไทยนับตั้งแต่วันจดทะเบียนก่อตั้งพรรค เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2517 จนถึงการใช้เป็นพรรคการเมืองนำในการจัดตั้งรัฐบาล หลังจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 คือ เมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2531 ตลอดจนการเป็นรัฐบาลบริหารประเทศถึงวันที่ 3 ธันวาคม 2532

ปัจจุบันพรรคชาติไทยมีที่ทำการพรรคอยู่ที่ เลขที่ 325/74-76 ถนนลูกหลวง แขวงสี่แยกมหานาค เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ 10300

2. จะศึกษาและวิจัยการก่อตั้งของพรรคชาติไทย บทบาท และพฤติกรรมทางการเมือง เป้าหมายของการต่อสู้ทางการเมือง การคงอยู่ของพรรคชาติไทย พัฒนาการของพรรคชาติไทย ภายใต้สมมติฐานที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ความหมายของศัพท์

1. "เป้าหมายของการต่อสู้ทางการเมือง" ในที่นี้หมายถึง การดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ ของพรรคชาติไทย ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของการ เป็นรัฐบาลบริหารประเทศ นั่นคือ ขั้นตอนตั้งแต่การหาคะแนนนิยม เพื่อให้ได้รับคะแนนเสียง เลือกตั้งจำนวนมากจนสามารถ เข้าจัดตั้งรัฐบาล มีอำนาจอันชอบธรรมในการบริหารประเทศ

2. "พฤติกรรมของการต่อสู้ทางการเมือง" หมายถึง บทบาทซึ่งพรรคการเมืองแสดงออก โดยผ่านสมาชิกพรรคการเมืองทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำพรรค หรือสมาชิกพรรค ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง เช่น รัฐมนตรี เป็นต้น บทบาทต่างๆ มักมีส่วนเกี่ยวข้องกับการรวมตัวกันแสวงหาอำนาจและอิทธิพลภายในพรรค ตลอดจนการแสดงบทบาทในสภา และบทบาทในการหาเสียงเลือกตั้ง บทบาทต่างๆ แสดงออกในรูปแบบของความร่วมมือ และการขัดแย้งเป็นสำคัญ

3. "ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย" ในที่นี้หมายถึง ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

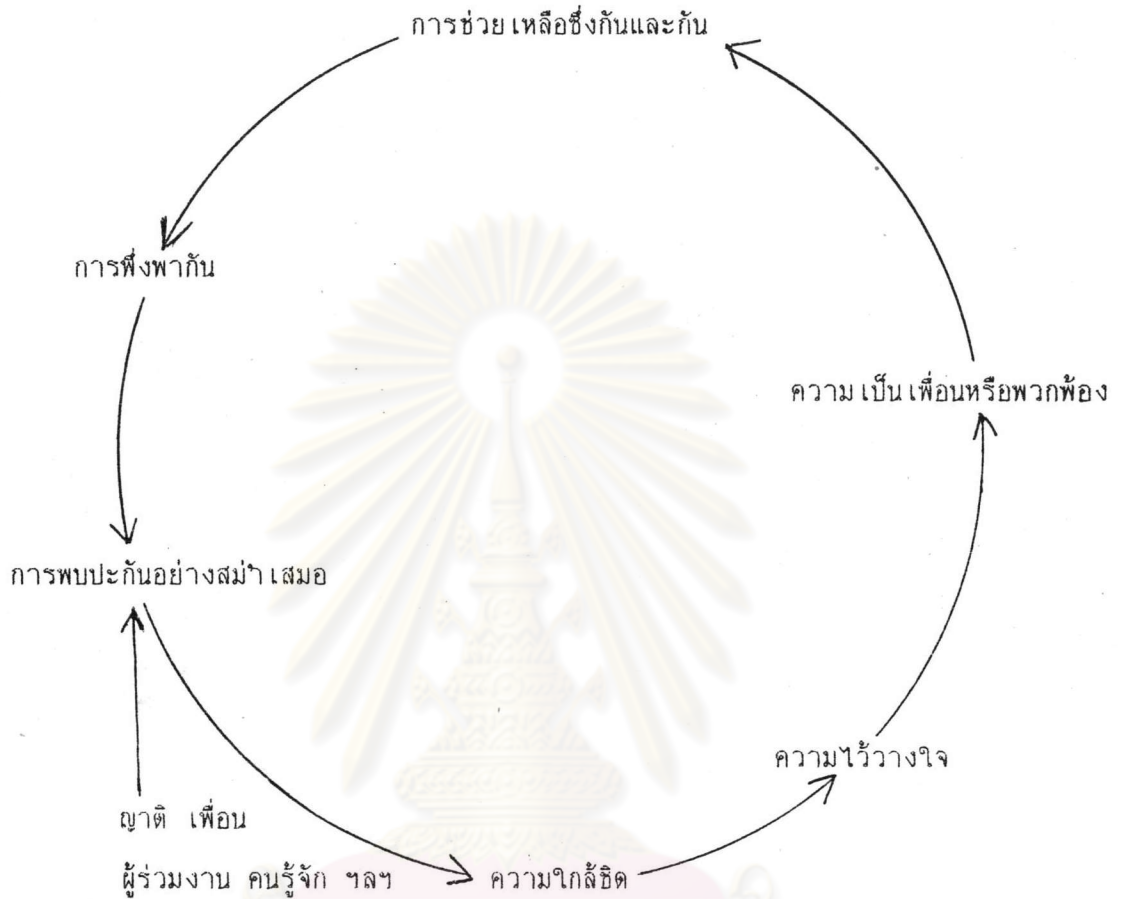
3.1 คุณค่า (Values) ของคนไทย ที่ให้ความสำคัญกับพวกพ้องคนในกลุ่มมากกว่าคนนอกกลุ่ม

3.2 โครงสร้างทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ ซึ่งอาจสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้^๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๖ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 335-341.

วงจรแห่งความสัมพันธ์ของคนไทย

4. "อำนาจและผลประโยชน์" ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้และโดยนัยของ David Easton ในคำนิยาม การเมือง หมายถึง การให้อำนาจแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม (authoritative allocation of values for a society) และคุณค่าและทรัพยากรทางสังคมอื่นจะเป็นผลประโยชน์ มี 3 ทางคือ ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางอำนาจ ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางสถานะทางสังคม

5. "สภาพแวดล้อมทางการเมือง" ในที่นี้หมายถึง สถานการณ์กับการต่อสู้ของอำนาจอันได้แก่ การต่อสู้ของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองไทย ที่มีอิทธิพลในทางความคิด หรือการกระทำขององค์กรที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ ในสถานการณ์หนึ่งๆ เพื่อผลประโยชน์และอำนาจ

6. "การพัฒนาพรรคการเมือง" ในที่นี้หมายถึง การพัฒนาพรรคการเมืองทั้งในด้าน ปริมาณและคุณภาพ คือ ในด้านปริมาณคือการที่พรรคสามารถขยายฐานสมาชิกออกไปได้อย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะทำให้เกิดพลังร่วมกันของคนหมู่มากที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการมีอำนาจต่อรองที่สูงขึ้น ส่วนใน ด้านคุณภาพหมายถึง การมีพลังความร่วมมือกันอย่างเป็นปึกแผ่นของมวลสมาชิก หรือความมีเอกภาพ ของการรวมตัวและการเคลื่อนไหวของพรรค

7. "การคงอยู่" ในที่นี้หมายถึง การคงสภาพเป็นพรรคการเมืองอยู่ โดยพหุนัยและ นิติบัญญัติ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของคณะผู้ก่อตั้ง และในฐานะเป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชน

ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษานี้ใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก จึงนับว่ามีข้อจำกัดในด้าน ข้อมูลอยู่มาก เพราะการศึกษาเกี่ยวกับพรรคชาติไทย ยังมีผู้สนใจศึกษาไม่มากนักผู้วิจัยจึงใช้ การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ซึ่งก็ยังมีข้อจำกัดเช่นกัน เพราะผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งมี ส่วนได้เสียโดยตรงกับพรรคชาติไทย อาจจะไม่เปิดเผยข้อมูลที่สำคัญ หรืออาจพูดถึงพรรคชาติไทย ในส่วนที่ดีที่เป็นประโยชน์มากกว่าในด้านที่เสีย ผู้วิจัยจึงต้องระมัดระวังในส่วนนี้อย่างมาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การศึกษานี้จะทำให้ทราบถึงการก่อกำเนิดพรรคการเมืองไทย ว่ามีความเป็นมา อย่างไร บุคคลที่ร่วมก่อตั้งมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร และมีวัตถุประสงค์สำคัญอะไรในการก่อ ตั้งพรรค
2. ทำให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของพรรคชาติไทยในแง่ ของการต่อสู้ เพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมือง ซึ่งจะสะท้อนภาพเกี่ยวกับพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของพรรคการเมือง
3. ทำให้สามารถคาดการณ์ถึงพัฒนาการและแนวโน้มในอนาคตของพรรคการเมือง ไทย ทำให้สามารถเข้าใจรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองไทยดีขึ้น

4. เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง เช่น สมาชิกพรรค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น หรือผู้ที่สนใจศึกษาพรรคการเมืองในประเด็นที่เป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้ระบบพรรคการเมืองไทยพัฒนาและเข้มแข็งขึ้น

การเสนอรายงานการศึกษา

การเสนอรายงานวิจัย ได้แบ่งออกเป็น 6 ส่วน คือ

บทที่ 1 กล่าวถึงความเป็นมา สภาพปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการ

บทที่ 2 กล่าวถึงแนวความคิดและกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย โดยกล่าวถึงขอบข่าย และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง แนวความคิดในการเกิดกลุ่มของสังคมไทย และแนวความคิดความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย ผลประโยชน์และอำนาจในสังคมไทย ตลอดจนสถานะแวดล้อมทางการเมืองไทย

บทที่ 3 ศึกษากรณีพรรคชาติไทย ในประเด็นของการก่อตั้ง โครงสร้างของพรรค บทบาทในทางการเมืองซึ่งได้แก่การทำหน้าที่เป็นรัฐบาลบริหารประเทศ และบทบาทในฐานะพรรคฝ่ายค้าน ตลอดจนจรรยาวิธีในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และการเปลี่ยนแปลงบทบาท และโครงสร้างของพรรคในยุคสมัยต่างๆ

บทที่ 4 สรุปการศึกษาเกี่ยวกับพรรคชาติไทย วิเคราะห์ให้เห็นประเด็นสำคัญในการก่อตั้ง การคงอยู่ และพัฒนาการ เพื่อยืนยันสมมติฐานที่ตั้งไว้และเพื่อสรุปถึงแนวโน้มของพรรคชาติไทยในอนาคต

บทที่ 5 จะจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาท และการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง ในแนวทางที่ส่งเสริมพัฒนาการพรรคการเมืองไปสู่ความเป็นสถาบัน ซึ่งจะส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยพัฒนาไปในทิศทางที่ดีด้วย